
Jak vyprázdnit pojem škola

Jak vyprázdnit pojem škola

02.08.2010, JAKUB JIRSA

Značná část finančních prostředků a energie věnovaných na školství a jeho reformu se promrhá, pokud společnost ztratí ze zřetele, že vzdělání mladých lidí je neinstrumentální činností, jež má hodnotu sama o sobě.

Současní reformátoři školství si vůbec nekladou otázku, co vzdělání, škola či univerzita jsou. Školské reformy jsou proto jen důsledkem aplikace nereflktovaných ideologických předpokladů.

OBSÁHLÝ ESEJ

To je ústřední teze knihy *Wasted: Why Education Isn't Education* (Promarněné šance. Proč vzdělání nevzdělává) profesora sociologie na Univerzitě v Kentu Franka Furediho. Ten v posledních deseti letech vydal sedm knih, které se zabývají například rodičovstvím (*Paranoid Parenting - Paranoidní rodiče*), rolí intelektuála ve společnosti či během války proti terorismu (*Where Have All the Intellectuals Gone? - Kam se poděli všichni intelektuálové?*), *Invitation to Terror - Pobídka k terorismu*). Jeho poslední kniha *Promarněné šance* nenechá nikoho chladným. Buď člověka bojovně naladí proti reformním orgánům školských expertů, nebo naopak zapřičiní, že ji znechuceně odloží jako konzervativní propagandu. Propojuje Furediho zájem o výchovu dětí a o roli vzdělanosti a kultury v dnešní společnosti a stejně jako ostatní jeho knihy je napsaná živě a čtivě. Objevují se v ní názory, které v současné debatě o školství a vzdělání nutí k zamyšlení.

Její největší slabinou je, že se Furedi zřejmě nemohl rozhodnout, nebo se rozhodl polovičatě, o čem by měla být. Na jedné straně je evidentní jeho intelektuální zájem postihnout, co vzdělání je či jak funguje autorita. Na druhé straně pak stojí kritika reformních opatření britské vlády, různých expertních skupin a publikací o reformách školství. Ani jeden z těchto aspektů však není dotážen do konce. Furedi sice uvádí několik myšlenek filozofů, jako je Hannah Arendtová (1906-1975), která kvůli svému židovskému původu musela v roce 1933 uprchnout z Německa do USA, Němec Jürgen Habermas (1929) či Angličan Michael Oakeshott (1901-1990), ale jeho kniha rozhodně není filozofickou úvahou o vzdělání a autoritě. Má-li kritizovat současná reformní opatření ve školství, postrádá vykazatelost některých svých tvrzení. Furedi málokdy své teze dokládá odkazem na psychologický či sociologický výzkum. Podobně jako kniha rakouského filozofa Konrada Paula Liessmanna *Teorie nevzdělanosti*, která vyšla česky v roce 2008, je i Furediho publikace spíše obsáhlým esejem či pamfletem než kritickou studií.

ČESKÉ DESATERO

Pokud si myslíte, že uvedené ústřední teze knihy platí jen pro anglosaský svět - o mizerné úrovni amerického středního školství toho bylo napsáno více než dost - vzpomeňte si třeba na stížnosti a protesty vědců proti metodice hodnocení vědy a výzkumu. Anebo se podívejte na desatero školské reformy na webové stránce Ministerstva školství České republiky. Uvádí se v něm za prvé, že se žáci budou ve škole cítit příjemně a bezpečně, zažít radost z učení. Za druhé žáci dostanou příležitost ukázat, co umějí, v čem se zlepšují - to by se mělo odrazit v jejich hodnocení. Za třetí žáci získají nejen dobré znalosti, ale i chuť a dovednost učit se po celý život. Za čtvrté se žáci naučí poznávat svět v souvislostech a učivo maximálně využít ve svém budoucím životě. Za páté žáci budou dobře jazykově připraveni na život a práci v současném propojeném světě. Za šesté se žáci naučí pracovat s různými zdroji informací. Za sedmé žáci budou umět žít a jednat s ostatními lidmi. Za osmé se žáci naučí jednat samostatně a rozhodovat se zodpovědně. Za deváté žáci budou pečovat o zdraví své i ostatních. A za desáté žáci zvládnou aktivně vstupovat do výuky i dění ve škole.

Česká škola by tedy především měla zajistit, aby se žák cítil spokojený, nikoli aby byl vzdělaný a osvojil si penzum znalostí, které mu zprostředkuje poznání kultury a společnosti, v níž žije a jejíž aktivní součástí by se měl stát. O znalostech se hovoří jen ve třetím bodě a okamžitě jsou upozaděny chutí a dovedností učit se celý život.

ÚTOK NA AUTORITU

Dle Furediho vedou podobné teze, jež obsahuje desatero české školské reformy, k likvidaci vzdělání a nakonec i k vyprázdnění pojmu "škola". Sedmý, osmý a devátý bod desatera české školské reformy jsou symptomatické pro hlavní východisko knihy, jímž je krize autority dospělých. Furedi tvrdí, že je důsledkem představy o kontinuální proměně světa, na kterou musí školství reagovat neustálými reformami.

Autorita je dnes především chápána jako protiklad svobody - jako něco nedemokratického a zpátečnického. Dle mnoha reforem by autoritou ve škole neměl být učitel - měl by být pouhým sparing partnerem - ale žák, který se bude sám rozhodovat, co a kdy se chce, nebo nechce učit. Reformátoři a experti na školství pokrytecky zakrývají, že mluví-li o autoritě a svobodě dítěte, sami jsou těmi, kdo přichází s hodnotami, které si má student osvojit.

AKTUÁLNÍ TRENDY A POLITICKÉ VLIVY

Dospělí či jejich podstatná, neosvícená většina jsou vždy představiteli starých pořádků, a proto je třeba, aby škola pod vedením osvícených reformátorů převzala i všechny socializující úkoly. V důsledku toho se nyní budou žáci ve školách učit, jak žít a jednat s ostatními lidmi, zodpovědně a samostatně se rozhodovat a pečovat o své zdraví. Předpokládá se totiž, že nikdo jiný než škola je to nenaučí.

Možná zbude málo času na matematiku či dějepis. Protože to však jsou pro většinu žáků frustrující předměty, které mezi ně jen vnášejí "nespravedlivé" dělení na nadané a méně nadané, nebude to velká škoda. Prostřednictvím důrazu na socializující funkci školy na úkor vzdělávací se učební plán otvírá všem aktuálním trendům a politickým vlivům. V důsledku toho pak školství kolabuje, protože nemůže všem těmto trendům a vlivům dostát. ANTIINTELEKTUÁLNÍ SKLONY

Furedi nepochybuje, že konceptům, jako je "celoživotní vzdělávání" či "věk vzdělanosti", dominuje ekonomická soutěž. A také pedagogika, která systematicky snižuje význam vědění a vzdělání.

Nadšenci pro takzvanou "společnost vědění" málokdy uvažují o obsahu vědění a vzdělávání. Jejich lhostejnost nepřekvapuje, protože je nezajímá obsah vzdělání, nýbrž účely, ke kterým je lze využít.

Dle Furediho a podobně i Liessmanna jsou pro "věk vzdělanosti" a "společnost vědění" příznačné silné protiakademické sklony. V tomto ohledu lze v českém prostředí připomenout pokus o likvidaci Akademie věd ČR či snahu o instrumentalizaci univerzitního vzdělání. Hodnotu vzdělání nejvíce degraduje "společnost vědění", protože je chápána jen jako nástroj k dosažení ekonomických cílů. Vzdělání proto dnes není ničím jiným než taktikou, která má být použita k obecnějšímu cíli, jímž jsou ekonomické inovace. Příkladem problematické reformy je dle Furediho takzvaný všem přístupný učební plán. Ten by měl být nejen všem otevřený, ale měl by i každému dodat pocit začlenění a úspěchu. Proto reformátoři a zastánci přístupného či otevřeného učení často odsuzují a kritizují tradiční předměty jako formu sociálního vyloučení. Paradoxně se dnes nižší očekávání ohledně intelektuálních schopností dětí začíná nazývat "rozšíření konceptu vzdělání".

ZPOCHYBNĚNÍ OBSAHU

V tomto ohledu Furedi souhlasí se závěry poslední knihy Diany Ravitchové *The Death and Life of the Great American School System* (Smrt a život velkolepého amerického školského systému) z letošního roku. Ravitchová se americkému školství věnuje celou svou vědeckou kariéru a je stejně jako Furedi kritická k rozvíjení schopností studentů na úkor akademických disciplín. Zpochybňuje mnoho reformních přístupů ke vzdělání a přiznává, že největším problémem je nedostatek vzdělaných učitelů. Ten je dle ní důsledkem celého systému reform, který vzdělání ze škol odstraňuje. Antiintelektualismus a odpor k akademickým předmětům vede dle Furediho k pragmatickému až svévolnému přístupu k obsahu učení. Důsledkem je, že čím více společnost investuje do vzdělání a očekává od škol a univerzit, tím méně vyžaduje od svých studentů. Školy a univerzity se sice snaží, aby žáci byli spokojeni, ale odstranění substanciálního vzdělání je připravuje o seberealizaci a úspěch v získávání znalostí a překonávání překážek v učení. Vzdělání povzbuzuje představivost a otvírá dětem oči, představuje jim důležité myšlenky a nápady. Uvádí mladé lidi do tradice kultury a dodává jim sebedůvěru, že svému životu mohou rozumět a dát mu smysl. O to vše se dle Furediho připravíme, pokud budeme nadále fetišizovat změnu a považovat vzdělání za pouhý nástroj k dosažení vyššího příjmu.

JAKUB JIRSA, odborný asistent, katedra filozofie, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
(JAKUB JIRSA)

WASTED: WHY EDUCATION ISN'T EDUCATING

(Promarněné šance. Proč vzdělání nevzdělává)

AUTOR Frank Furedi

VYDAL Continuum Londýn 2009

ROZSAH 246 stran

Hodnotu vzdělání nejvíce degraduje "společnost vědění", protože je chápána jen jako nástroj k dosažení ekonomických cílů. Vzdělání proto dnes není ničím jiným než taktikou, která má být použita k obecnějšímu cíli, jímž jsou ekonomické inovace.